

13. Смирнова Е. Производственный риск: сущность и управление / Е. Смирнова // Управление риском, 2001 – №1. – С. 3-5.

Smirnov E. *Proisvodstvennyi risk: sushnost i upravlenie* [Production risk: essence and management], 2001, N 1, pp. 3-5.

14. Лисенко Г.Г. Подготовка документов для оценки степени професийного ризику виробництва / Лисенко Г.Г. // Охорона праці. – 2004. – № 5 – С. 12–36.

Lysenko G.G. *Pidgotovka dokumentiv dlya ocinky stupenya profesijnogo ryzyku vyrobnytva* [Preparation of documents for

evaluation of the degree of risk professional production]. *Ohorona praci* [Labor protection], 2004, N 5, pp. 12-36.

15. Гогіташвілі Г.Г., Карчевські С.Т., Лاپін В.М. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 367 с.

Gogitashvili G.G., Karchevski E.T., Lapin V.M. *Upravlinnya ohoronoyu praci ta ryzykom za mishnarodnyvy sfudartavy* [Care management and risk according to international standards], Kyiv, Snannya Publ., 2007. 367 p.

Статья рекомендована к публикации д-ром.техн.наук, проф. В.В. Березуцким (Украина):

д-ром.техн.наук, проф. А. П. Запорожец (Украина).

Поступила в редколлегию 29.08.2015

УДК 614.8:008:[316.3]

КУЛЬТУРА БЕЗОПАСНОСТИ КАК ЗАЛОГ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

ЦЫНА А. Ю.^{1*}, *д.п.н, проф.,*

ЕРЕМЕНКО В.² А., *студент группы П-6*

КАПУСТЯН О. В.², *студентка группы П-51*

РОЗСОШКО Я. А.², *студент группы П-51*

^{1*} Кафедра производственно-информационных технологий и безопасности жизнедеятельности, Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко, ул. Остроградского, 2, 36003, Полтава, Украина, тел. +38 (067) 105-88-38, e-mail: ajut@yandex.ua

² Естественный факультет, Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко, ул. Остроградского, 2, 36003, Полтава, Украина, тел. +38 (067) 105-88-38, e-mail: ajut@yandex.ua

Аннотация. *Цель.* Уменьшение внимания государства к вопросам удовлетворения первичных физиологических потребностей в пользу потребностей в безопасности обусловило постепенное накопление определенной социальной напряженности в обществе. Нужен поиск новых, более совершенных принципов формирования культуры безопасности общества, что, в конечном случае, будет определять безопасность его устойчивого развития. *Методика.* Предложенные принципы определения границ безопасности и опасности, устойчивого развития общества, сущности безопасности будущего, воспитание культуры безопасности молодежи средствами образования, компетентности человека в области безопасности. *Результаты.* Установлено, что оценивание рисков наступления нежелательных событий должно осуществляться на всех уровнях функционирования общества, что будет способствовать экономичности устойчивому его будущему. В то же время, сегодня все социальные системы требуют внедрения инициатив по созданию и поддержанию культуры безопасности. В соответствии с определенными принципами культуры безопасности были обоснованы устойчивость как важнейшая доминанта развития человечества, необходимость решения на политическом уровне вопросов безопасности и устойчивого развития для достижения цели безопасности человека, определены причины появления вредных привычек у молодежи, необходимость просветительской деятельности с населением по вопросам формирования специальной и психологической компетентности по действиям в чрезвычайных ситуациях, роль образования и социальной рекламы в преодолении негативных воздействий опасных факторов. *Научная новизна.* Совершенствование инициатив для социальных систем с целью создания, воспитания и поддержания культуры безопасности путем активизации внимания государства к удовлетворению первичных физиологических потребностей населения. *Практическая значимость.* Внедрение обоснованных принципов формирования культуры безопасности позволит постепенно уменьшать социальную напряженность в обществе, что, в конечном случае, будет определять безопасность его устойчивого развития.

Ключевые слова: культура безопасности общества; принципы; устойчивое развитие

КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

ЦИНА А. Ю.^{1*}, *д.п.н, проф.*,
СРЕМЕНКО В. О.², *студент групи П-6*
КАПУСТЯН О.В.², *студентка групи П-51*
РОЗСОШКО Я. А.², *студент групи П-51*

^{1*} Кафедра виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, 36003, Полтава, Україна, тел. +38 (067) 105-88-38, e-mail: ajut@yandex.ua

² Природничий факультет, Полтавський національний педагогічного університету імені В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, 36003, Полтава, Україна, тел. +38 (067) 105-88-38, e-mail: ajut@vandex.ua

Анотація. Мета. Зменшення уваги держави до питань задоволення первинних фізіологічних потреб на користь потреб у безпеці обумовило поступове накопичення певної соціальної напруженості в суспільстві. Потрібен пошук нових, більш досконалих принципів формування культури безпеки суспільства, що, в кінцевому випадку, визначатиме безпеку його сталого розвитку. **Методика.** Запропоновані принципи визначення границь безпеки та небезпеки, сталого розвитку суспільства, сутності безпеки майбутнього, виховання культури безпеки молоді засобами освіти, компетентності людини в галузі безпеки. **Результати.** Встановлено, що оцінювання ризиків настання небажаних подій повинно здійснюватися на всіх рівнях функціонування суспільства, що сприятиме економічно-стійкому його майбутньому. В той же час, сьогодні всі соціальні системи потребують упровадження ініціатив зі створення та підтримки культури безпеки. Згідно з визначеними принципами культури безпеки були обґрунтовані стійкість як найважливіша домінанта розвитку людства, необхідність розв'язання на політичному рівні питань безпеки і сталого розвитку для досягнення мети безпеки людини, визначені причини появи шкідливих звичок у молоді, необхідність просвітницької діяльності з населенням з питань формування спеціальної та психологічної компетентності щодо дій у надзвичайних ситуаціях, роль освіти та соціальної реклами в подоланні негативних впливів небезпечних чинників. **Наукова новизна.** Удосконалення ініціатив для соціальних систем з метою створення, виховання та підтримки культури безпеки шляхом активізації уваги держави до задоволення первинних фізіологічних потреб населення. **Практична значимість.** Упровадження обґрунтованих принципів формування культури безпеки суспільства дозволить поступово зменшувати соціальну напруженість у суспільстві, що, в кінцевому випадку, визначатиме безпеку його сталого розвитку.

Ключові слова: культура безпеки суспільства; принципи; сталий розвиток

SAFETY CULTURE AS A KEY TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SOCIETY

TSINA, A. Yu.^{1*}, *Dr. sci., Prof.*,
EREMENKO V. A.², *student group P-6*
KAPUSTYAN O.V.², *student group P-51*
ROSSOSHKA J. A.², *student group P-51*

^{1*} Department of production and information technologies and life safety, Poltava national pedagogical University named after V. G. Korolenko, vul. Ostrogradsky, 2, 36003, Poltava, Ukraine, tel +38 (067) 105-88-38, e-mail: ajut@yandex.ua

² Natural faculty, Poltava national pedagogical University named after V. G. Korolenko, vul. Ostrogradsky, 2, 36003, Poltava, Ukraine, tel +38 (067) 105-88-38, e-mail: ajut@vandex.ua

Abstract. Purpose. The reduction of government attention to the issues of satisfying primary physical needs in favor of the needs of security have caused the gradual accumulation of a certain social tension in the society. Need to search for new, more advanced principles of safety culture society, which in the case will determine the safety of its sustainable development. **Methodology.** Proposed principles for determining the boundaries of safety and risk, sustainable development of society, the essence of security of the future, foster a safety culture of youth by means of education, competence in the field of security. **Findings.** It is established that the assessment of risks of undesirable incidents should be managed at all levels of the functioning of society that will contribute to economically sustainable future. At the same time, today all social systems require the implementation of initiatives for the creation and maintenance of a safety culture. In accordance with certain principles of safety culture have been substantiated sustainability as an important landmark in the development of mankind, the need to address policy-level issues of security and sustainable development to achieve the goal of human security, defined the causes of bad habits in young people, the need for education with communities on issues of formation and special psychological competence for action in emergency situations, the role of education and social advertising in overcoming the negative impacts of hazards. **Originality** Improvement initiatives for social systems with the aim of creating, nurturing and sustaining a culture of safety through increased government attention to meet the primary physiological needs of the population. **Practical value.** Implementation of sound principles for the formation of safety culture will

allow the company to gradually reduce social tension in society, which in the case will determine the safety of its sustainable development.

Keywords: safety culture society; principles; sustainable development

Вступ

Культура безпеки визначається не стільки знанням людей щодо правил та вимог безпеки життєдіяльності, скільки відповідальними діями з дотримання цих правил та вимог, що забезпечуватиме людині, за концепцією сталого розвитку суспільства, довгострокове існування та діяльність.

Формуванню культури безпеки, як запоруки сталого розвитку суспільства присвячені публікації з забезпечення права людини на безпеку [8], регулювання небезпек в межах прийнятних рівнів [1], управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій [5], охорони життєдіяльності людини від загроз [6], комплексного підходу до запобігання загрозам [7], виховання культури здоров'я [3], превентивного планування заходів забезпечення безпеки [2; 4]

Мета

Метою даної статті є визначення певних принципів формування культури безпеки суспільства, що, в кінцевому випадку, визначатиме безпеку його сталого розвитку

Методика

Запропоновані принципи визначення границь безпеки та небезпеки, сталого розвитку суспільства, сутності безпеки майбутнього, виховання культури безпеки молоді засобами освіти, компетентності людини в галузі безпеки.

Результати

Границі безпеки і небезпеки. Безпеку людини не можна визначати як повну відсутність небезпек, оскільки ризик настання небажаних подій, хай і найменший, але завжди залишається. Головним у досягненні безпеки визначається не ліквідація всіх ризиків, а їх контроль для захисту здоров'я і благополуччя індивідів та суспільства в цілому [8].

Найбільший ризик загибелі людини в Україні існує внаслідок суїциду – 1 випадок на кожні 4000 осіб населення. В автомобільних катастрофах смертельний ризик складає 1 випадок на 10000 осіб населення. В галузі освіти – 0,7 осіб на 100000 освітян. Ризик загибелі від блискавки в Україні складає 1 особа на 3000000 населення. Мінімальним і тому непомітним для суспільства ризиком вважається одна небажана подія на 1000000 населення. Національною програмою з промислової безпеки передбачено зниження рівнів прийнятних ризиків по смертельних нещасних випадках утричі, а по несмертельному травматизму на 30%.

Критерієм безпеки є регулювання небезпек на прийнятному рівні та відсутність виходу ризиків за прийнятні межі [1]. Безпечним є такий рівень, який досягнуто людством в процесі еволюції, вище якого практично не зустрічаються фактори ризику та небажані події. Для його збереження необхідно дотримуватися певних принципів життєдіяльності, які визначаються як безпечний спосіб життєдіяльності.

Виявлення, аналіз, попередження ризиків, як складові вирішення проблеми безпеки, повинні здійснюватися постійно на кожному робочому місці. Оцінка ризику потребує визначення вірогідності настання несприятливих подій з урахуванням можливих розмірів заподіяної шкоди.

У січні 2014 року з виходом розпорядження кабінету України № 37 «Про схвалення Концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» було започатковано системну практичну роботу щодо переходу України на систему аналізу та управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій [5]. За цією концепцією сьогодні необхідно забезпечити підготовку посадових осіб, працівників управління ризиками, володінню методиками та програмним забезпеченням з визначення ризиків для тих видів економічної діяльності, з якими вони зустрічатимуться на своїх робочих місцях.

Ризик орієнтований підхід до безпеки вчить передбачати наслідки запланованих дій, можливі наслідки в сфері стійкості техногенних, природних і соціальних структур. Більша безпека і належний рівень життя для всіх повинен забезпечуватися, за глобальною ініціативою ООН, побудовою економічно, соціально та економічно стійкого майбутнього теперішнього і майбутніх поколінь. Стійкість тут розглядається як найважливіша домінанта розвитку людства та його потенціалу.

Концепція сталого розвитку суспільства. Комісією ООН з безпеки людини метою безпеки визначається охорона життєдіяльності людини від загроз без перешкод довгостроковому існуванню і діяльності самої людини [6]. Створена людством техносфера стала сьогодні головним джерелом небезпеки для всієї планети. Це обумовлює необхідність принципових змін цілей розвитку людства, його духовної, соціальної та економічної сфер.

З цією метою світове співтовариство зреалізувало з 2003 по 2014 рр. Десятиліття ООН з освіти в інтересах стійкого розвитку, головною стратегією якої є навчання умінням передбачати наслідки дій, які застосовуються, можливі наслідки в сфері стійкості природних екосистем і соціальних структур. Саме стійке майбутнє може забезпечити більшу безпеку і достойний рівень життя для всіх. Не дивлячись на те, що минулий рік був завершальним

для проголошеного Десятиліття ООН, проблематика стійкого розвитку і безпеки людства залишатиметься й надалі пріоритетною для освіти всіх рівнів.

Отже, на політичному рівні повинна існувати постійна спрямованість на зв'язок питань безпеки і сталого розвитку для досягнення мети безпеки людини шляхом упровадження в усі соціальні системи ініціатив зі створення та підтримки культури безпеки. Освіта від дошкільної до вищої повинна формувати елементи культури безпеки життєдіяльності, гарантуючи споживачам освітніх послуг обізнаність у питаннях безпеки життєдіяльності. Перенесення в навчальних планах загальноосвітніх навчальних закладів змісту питань безпеки життєдіяльності з вилученого навчального предмету «Основи безпеки життєдіяльності» в предмети «Основи здоров'я» і «Захист Вітчизни» певним чином порушила принципи безперервності та ступневості формування особистості безпечного типу, що є вимогою часу.

Сутність безпеки і майбутнього. Аналіз витратних частин Законів «Про Державний бюджет України» за останні 10 років з точки зору забезпечення безпеки населення України показав, що на другі в ієрархії значущості потреб людини – потреби в захисті і безпеці були доведені від 67 до 80% видатків державного бюджету. Сюди входять витрати на державне управління, оборону, громадський порядок, безпеку, судову владу, охорону навколишнього середовища. Водночас за десять останніх років на перші за значущістю в ієрархії потреб людства – фізіологічні потреби (економічна діяльність, житлово-комунальне господарство, охорону здоров'я) відбулося скорочення видатків державного бюджету з 21 до 10%. Зменшення уваги держави до питань задоволення первинних фізіологічних потреб на користь потреб у безпеці обумовило поступове накопичення певної соціальної напруженості у суспільстві, що порушило оптимальний баланс між витратами країни на безпеку і витратами на задоволення інших життєво важливих потреб суспільства. Необхідно привернути увагу державних органів влади до ліквідації цього дисбалансу.

Перехід до сталого розвитку суспільства потребує зміни у світогляді кожної людини в напрямку формування відповідальності за власне майбутнє і майбутнє наступних поколінь. Основою безпечної життєдіяльності в сучасних розвинутих країнах є активний руховий режим, раціональне харчування, відмова від шкідливих звичок.

Стан здоров'я сучасної людини визначається, головним чином, способом життя, а його фундамент закладається у дитячому та юнацькому віці. Проблема формування здорового способу життя потребує аналізу місця і причин появи шкідливих звичок у житті молоді. Так здебільшого молоді люди вживають алкоголь з нагоди певних подій та для веселощів і розваг із друзями. Серед мотивів спонукання молоді до тютюнопаління переважають

психологічні прагнення заспокоїтися, розслабитися, а також привабливість самого процесу вдихання та видихання диму. Прагнення молоді не відриватися від колективу, до псевдосамоствердження призводить до того, що молоді люди, будучи обізнаними про шкідливість вживання алкоголю та тютюнопаління, не лише не забороняють ці явища в своїй присутності, а й залучаються до них за компанію, що з часом трансформується у шкідливі звички. Це відбувається через те, що приклад друзів є одним із провідних чинників впливу на спосіб життя молодих людей.

Проблема мотивації здорового способу життя потребує оновлення існуючої системи збереження та зміцнення здоров'я молоді. Обмежена рухова активність є одним із чинників кризового стану здоров'я громадян України. Усвідомлення ролі фізичної активності в житті молоді людини закладається родиною, оскільки приклад батьків і власний досвід та освіту сучасна молодь вважає найважливішим чинником впливу на спосіб її життя. Проведення сімейного вільного часу в поєднанні з фізичною активністю не є популярними в Україні. Низький рівень запитів населення України щодо задоволення потреб духовного та фізичного розвитку обумовлює і те, що питома вага видатків державного бюджету України на ці цілі складає менше одного відсотку. Тому, зростанню рівня запитів населення України щодо задоволення потреб духовного та фізичного розвитку сприятимуть освіта, збільшення питомої ваги видатків державного бюджету України на ці цілі, збільшення часу для задоволення молоддю цих потреб, проведення сімейного вільного часу в поєднанні із фізичною активністю.

Особливий вплив на населення має реклама як засіб впливу на аудиторію з певною метою, наприклад, негативною – з просування шкідливих для здоров'я продуктів, сигарет та алкогольних напоїв. З іншого боку в Україні поступово активізується некомерційна соціальна реклама, яка сприяє популяризації загальнолюдських цінностей, зверненню уваги суспільства на глобальні і локальні проблеми безпеки людства.

Проголошена у 2010 році Комісією ООН з безпеки нова парадигма безпеки визначає, що безпека людини повинна забезпечуватися на підставі комплексного підходу щодо запобігання природних, техногенних та соціальних загроз [7]. Безпека життєдіяльності людини передбачає комплексне застосування правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я людини у процесі життєдіяльності.

Абсолютизація або недостатня увага до складових забезпечення безпеки життєдіяльності людини може призводити до негативних наслідків. Так, наприклад, особливий інтерес у суспільстві викликають вивчення та використання нетрадиційних методів

оздоровлення, які потребують правильного, науково-обґрунтованого вибору для формування, збереження і зміцнення власного здоров'я. Прийнятий однією з Райдержадміністрацій Полтавської області організаційний захід із упровадження здоров'язберігаючих технологій шляхом створення в загальноосвітніх навчальних закладах району фітобарів, спрямованих на підвищення імунітету організму учнів, з часом виявив загострення хронічних хвороб у окремих учнів. Причиною цього стало непропрацювання даного заходу з точки зору лікувально-профілактичної експертизи можливих наслідків і тих потенційно-можливих ризиків, які він може мати. Тому кожен захід із безпеки життєдіяльності людини повинен бути оцінений шляхом комплексного застосування правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних експертиз, спрямованих на збереження життя, здоров'я людини у процесі життєдіяльності.

Молодь і освіта. Сучасні діти зазнають негативних впливів довкілля: дихають забрудненим повітрям, несистематично і неякісно харчуються та в переважній більшості не приділяють належної уваги власному здоров'ю. Профілактичні огляди школярів, що проходять щорічно у м. Полтаві визначають здоровими, тобто без жодних зауважень з боку спеціалістів, лише 12,5% дітей. Наступна група дітей, а це близько 56%, мають функціональні відхилення у стані здоров'я, але в них є всі шанси стати абсолютно здоровими. Майже 30% школярів входять до так званої диспансерної групи – вони страждають на хронічні захворювання. 1,7% – це діти-інваліди.

Тому актуальним напрямом освітньої діяльності сучасних навчально-виховних закладів є виховання культури здоров'я. Сьогодні на всій території України отримала поширення сучасна модель навчального закладу – школа сприяння здоров'ю, яка повинна визначати не лише задекларований процес формування культури здоров'я, а й бути орієнтованою на кінцевий результат у вигляді збільшення кількості абсолютно здорових дітей, зменшення їх кількості, що мають функціональні відхилення у стані здоров'я [3]. Орієнтація таких шкіл лише на процесуальну складову призводить до того, що заходи здоров'язбереження носять формальний характер без виходу на прогнозовані кінцеві результати.

Компетентність. Компетентність у галузі безпеки життєдіяльності сьогодні набула універсального значення, що обумовлено другим місцем питань безпеки у загальному переліку цінностей людини, а також їх значущістю для сталого розвитку суспільства. На універсальну компетентність в сучасному освітньому просторі України поступово починає звертатися все більша увага.

У ціннісному репертуарі громадян України переважають матеріальне благополуччя, добра робота, належне житло на шкоду таким цінностям як сім'я, народження й виховання дитини, власне

здоров'я і здоров'я оточення. І тут найбільш ефективним є формування мотивів, які змушують людину вживати заходів безпеки, не лише тому, що цього вимагають інструкції, керівництво, а головним чином за власним бажанням і власною психологічною установкою на безпечну трудову, навчальну і інші види діяльності. Найдієвішими засобами формування позитивної мотивації безпечної життєдіяльності сьогодні є позитивний психологічний клімат, залучення населення до контролю за безпекою, виховна робота та особистий приклад керівників.

Кодексом цивільного захисту України та Постановою Кабінету міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» передбачено формування у майбутніх фахівців знань, умінь і навичок з превентивного планування та управління заходами цивільного захисту в надзвичайних ситуаціях [2; 4]. Превентивний підхід у галузі безпеки життєдіяльності проголошує, що спеціальна підготовка і психологічна готовність значно покращують навички вирішення проблем у надзвичайних ситуаціях. Таку когнітивну підготовленість забезпечують систематичні, наближені до реальності практичні вправи. Тому, сьогодні актуальним є проведення з усіма верствами населення додаткових практичних занять із до лікарської допомоги та психологічно-сталого власної поведінки у надзвичайних ситуаціях соціально-політичного характеру. На це вказують попит та актуальність проведення таких занять.

Досвід очікування у 2012 році так званого «кінця світу» показав, що для зниження стресового навантаження в очікуванні надзвичайної ситуації можна рекомендувати здійснювати комплектацію речей першої необхідності на випадок можливої евакуації, зосереджуючи увагу на конкретних діях, відвертаючи увагу від нездатності відвернути настання небажаної події, що створює відчуття більшої захищеності. Сьогодні у всіх дошкільних навчально-виховних закладах на кожную дитину підготовлені набори для надзвичайних ситуацій, що складаються з респіратора для захисту органів дихання, бірок із вказівкою прізвища, ім'я, по батькові дитини, її батьків та номерів їх телефонів, що також є чинником зниження стресового навантаження персоналу дошкільного навчально-виховного закладу, батьків та дітей щодо готовності до дій в умовах надзвичайних ситуацій.

Бажаючи зниження стресового навантаження в очікуванні потенційно можливих надзвичайних ситуацій активізувало останнім часом зацікавленість громадськості країни питаннями де знаходяться і як облаштовані всім необхідним сховища на випадок надзвичайної ситуації. Причому така інформація не завжди є відкритою. Однією з причин тут може бути небажання власників цих сховищ їх демонструвати внаслідок неналежного їх стану, коли на

підприємствах і в організаціях штабами цивільного захисту не створені підрозділи обслуговування цих сховищ. У зв'язку з дозволом Кодексом цивільного захисту України здавати сховища в оренду, там сьогодні можуть, наприклад, підприємці вирощувати печериці, що також не викликатиме бажання у власників цих сховищ афішувати таку діяльність.

В умовах екстремальних ситуацій потенційними жертвами є, в першу чергу, невідгодовані, невпевнені і необережні люди. Особиста безпека визначається знанням чинників виникнення небезпечних ситуацій, здатністю оцінювати ризики загрози й можливі їх наслідки. Сучасні соціально-політичні потрясіння українського суспільства ставлять вивчення питань особистої безпеки на перше місце в освіті молоді, ліквідуючи суспільну безграмотність у питаннях дотримання правил щодо забезпечення безпеки.

Проявляючи сьогодні підвищений інтерес до питань власної безпеки, громадяни країни не готові диференціювати різні види реально існуючих у середовищі їхнього проживання загрози і не здатні визначати доступні та ефективні заходи захисту від них. Громадяни здебільшого не знають де в їхньому населеному пункті розміщені потенційно-небезпечні об'єкти, яку загрозу вони несуть для населення і які заходи та засоби захисту необхідно вживати в разі виникнення на них надзвичайних ситуацій.

Разом з тим елементарна освіченість людей в галузі цивільного захисту допомагає виживанню в екстремальних ситуаціях. Так, наприклад, під час використання силовими структурами невідомого газу для звільнення заручників на Дубровці в Москві, вижили потерпілі, розміщені окремими групами в приміщенні саме там, де за вказівкою обізнаних осіб-заручників, люди здійснювали дихання через зволожену тканину.

Головним результатом морально-психологічної підготовки молоді є зниження гостроти сприйняття негативних впливів екстремального середовища, попередження проявів паніки та формування психологічної стійкості до виживання. Така підготовка забезпечується відповідними знаннями та вміннями щодо дій в умовах надзвичайних ситуацій, які молодь може отримувати під час тренінгів, які містять у собі елементи напруження, несподіваності, характерні для реальних умов надзвичайних ситуацій. Такі тренінги сприяють формуванню психологічної стійкості при застосуванні набутих знань і вмінь, зменшуючи прояви таких негативних явищ як паніка, подоланню станів розгубленості, нерішучості та невпевненості.

Набутий досвід із актуальних питань часу в галузі безпеки життєдіяльності формує у дітей, учнів, студентів, працівників увагу та зацікавленість індивідуальною, колективною та суспільною безпекою, викликає бажання популяризувати питання безпеки життєдіяльності серед найближчого оточення.

Отже, освіта сьогодні повинна виступити ключовим інструментом для формування культури безпеки кожної людини, кожного об'єкта і суспільства в цілому.

Наукова новизна та практична значущість

Запропоновані ініціативи для соціальних систем з метою створення, виховання та підтримки культури безпеки. Активізація уваги держави до задоволення первинних фізіологічних потреб населення сприятиме поступовому зменшенню соціальної напруженості в суспільстві. Проаналізовані причини появи шкідливих звичок у молоді. Обґрунтовано необхідність оновлення існуючої системи збереження та зміцнення здоров'я молоді. Актуалізовано необхідність ліквідації суспільної неграмотності у питаннях дотримання правил щодо забезпечення безпеки, постановки на перші місця в освіті молоді вивчення питань особистої безпеки та необхідність проведення з усіма верствами населення практичних занять з долікарської допомоги та психологічно-сталого власної поведінки у надзвичайних ситуаціях. Розкрито роль соціальної реклами у приверненні уваги населення до глобальних та локальних проблем безпеки людства. Розкрита необхідність спеціальної експертизи можливих наслідків усіх організаційних заходів з впровадження заходів безпеки.

Висновки

У досягненні мети формування культури безпеки важливе значення має запровадження таких рекомендацій:

1. Забезпечити підготовку посадових осіб, працівників управління ризиками, володінню методиками та програмним забезпеченням із визначення ризиків для тих видів економічної діяльності, з якими вони зустрічатимуться на своїх робочих місцях.

2. Постійна спрямованість на зв'язок питань безпеки і сталого розвитку для досягнення мети безпеки людини шляхом впровадження в усі соціальні системи ініціатив зі створення та підтримки культури безпеки.

3. Збільшити увагу держави до питань задоволення первинних фізіологічних потреб суспільства для зняття соціальної напруженості у суспільстві, створивши оптимальний баланс між витратами на безпеку і витратами на задоволення інших життєво важливих потреб суспільства.

4. Розширення некомерційної соціальної реклами, спрямованої на популяризацію загальнолюдських цінностей, звернення уваги суспільства на глобальні і локальні проблеми безпеки людства.

5. Комплексне застосування правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних

заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я людини у процесі життєдіяльності

6. Актуальним напрямом освітньої діяльності сучасних навчально-виховних закладів вважати виховання культури здоров'я, орієнтоване на кінцевий результат у вигляді збільшення кількості абсолютно здорових дітей, зменшення таких, що мають функціональні відхилення у стані здоров'я.

7. Зростанню рівня запитів населення України щодо задоволення потреб духовного та фізичного розвитку сприятимуть освіта, збільшення питомої ваги видатків державного бюджету України на ці цілі, збільшення часу для задоволення молоддю цих

потреб, проведення сімейного вільного часу в поєднанні із фізичною активністю.

8. Дієвими засобами формування позитивної мотивації безпечної життєдіяльності населення визнати його залучення до контролю за безпекою, позитивний психологічний клімат, виховну роботу та особистий приклад керівників.

9. Актуальним сьогодні є проведення з усіма верствами населення додаткових практичних занять із долікарської допомоги та психологічно-сталої власної поведінки у надзвичайних ситуаціях техногенного, природного і соціально-політичного характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Запорожець О., Заплатинський В. Безпека життєдіяльності / О. Запорожець, В. Заплатинський, В. Михайлюк та ін. – К. : Основа, 2013. – 413 с.

A. Zaporozhets, Zaplatinskiy V. Safety / A. Zaporozhets, V. Zaplatinskiy, V. Mykhaylyuk and others – K. : Framework 2013. – 413 p.

2. Кодекс цивільного захисту України : [електронний ресурс]. – Режим доступу:

The code of civil protection of Ukraine [electronic resource]. – Access mode:

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ST000992.html.

3. Наказ № 206/272 від 20.07.1998 р. «Про подальше впровадження міжнародного проекту «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю» в Україні».

Order No. 206/272 from 20.07.1998 G. "On the further implementation of the international project "European network of health promoting schools in Ukraine".

4. Постанова Кабінету міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях».

Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 26 June 2013 No. 444 "On approval of the Procedure for training of the population in emergency situations".

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 січня 2014 р. № 37-р «Про схвалення концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру».

The order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 22 January 2014. No. 37-R "On approval of the concept of risk management of emergency situations of technogenic and natural character".

6. Human security nov : protecting and empowering people/ Commission on Human Security. New York : 2003.

Human security nov : protecting and empowering people/ Commission on Human Security. New York : 2003.

<http://www.humansecuritychs.org/finalreport/index.html>.

7. http://www.hdr.undp.org/en/media/SG-Human_Security_Report_12_04_2010.pdt.

8. People's Right to Safety / Montreal Deklaration 2002/ 6th World Conference on Injuri Prevention and Control, Montreal, Canada, 15th May 2002.

People's Right to Safety / Montreal Deklaration 2002/ 6th World Conference on Injuri Prevention and Control, Montreal, Canada, 15th May 2002.

Поступила в редколлегию 3.09.2015